Рохманів поблизу Шумська - мастку князів Вишнивецьких. Вважають, що викликаний сюди в 1618 р. Кирило Транквіліон-Ставровецький (ієромонах Львівського православного братства), у 1619 р. видав власні проповіді під назвою "Євангеліє, альбо казание, на все недели через рок и на праздники". Існування Рохманівської друкарні виявилось нетривким через ренегатство приблизно в 1630 р. власників Корибутів. Саме за їх ініціативою припиняється діяльність друкарні.

Меценатом рідної культури вважають Четвертинську друкарню. Своїм створенням вона завдячувала православній родині князів Четвертинських. Є твердження, що свою дільність друкарня започаткувала при Я етвертинському монастирі десь 1625 р. В цьому ж році й видані дві книги - "Псалтир" і "Часослов". Припускають, що після смерті князя Григорія Четвертинського село Четвертая було продане, тому і припинилося книгодрукування. Свій внесок у книгодрукування Волині здійснила друкарня, яка функціонувала при Спаському монастирі в с. Чорні (передмісті Луцька). Вважають, діяла вона під опікою Луцького православного братства. Про видавничу діяльність друкарні збереглося дуже мало відомостей. Ймовірно, тут у 1629 р. ієродияконом надруковано "Діалог". Є дані, що в 1636 р. друкарня була передана як власність ігумена Сильвестра Луцькому православному братству [7].

Дослідники мають свідчення і про друкарню при Хрестовоздвиженському храмі Луцького церковного братства. Її заснування припадає на 1636 р., коли згадуваний ігумен Чорненського монастиря Сильвестр заповів її у власність братству. Правда, є докази, що в Луцьку друкарня існувала й раніше. Функціонування її пов"язують з діяльністю ієромонаха Павла Мотковича Гінца та ієродиякона Сильвестра, які як власники друкарні в 1628 р. видали для школи Луцького братства "Лямент по просвитере Иоане Васильевиче", "Епидикион, альбо вирши жалобныя на погребение Василион Яцковны". У літературі висловлюються думки, що Луцька друкарня активно сприяла поширенню освіти не тільки на Волині, айв усьому південно-західному краї. Нині ще важко визначити всі видання друкарні. Навіть у монографії "Історія Луцька" [4] тільки побіжно згадано про релігійні та просвітницькі видання.

Друкарні Волині залишили вагомий внесок у книгодрукарську справу та поширення освіти серед українського народу. Книги, надруковані у монастирських друкарнях Волині стали широко відомими в Україні та поза її межами.

ЛІТЕРАТУРА

1. 900-летие Православия на Волыни,- Житомир, 1892.
2. Історія України в особах: Литовсько-польська доба - К., 1997.
3 Карпінський В.С. Зародження і розвиток друкарства на Волині.- Луцьк, 1998.
4 .Михайлюк О.І., Кічій В.І. Історія Луцька,- К., 1991.
5. Огієнко І. Історія українського друкарства,- К.: Либідь, 1994.
6. Рычков П. Дорогами Южной Ровенщины. - М„ 1989.
7. Рожко В. Православні монастирі Волині. - Луцьк, 1997.

ПОСТАТЬ ГЕРАСИМА СМОТРИЦЬКОГО У КУЛЬТУРНО-РЕЛІГІЙНИХ ТА МІЖКОНФЕСІЙНИХ СТОСУНКАХ НА ВОЛИНІ В КІНЦІ XVI СТ.

Світлана Шевчук,
аспірантка

Національний університет "Острозька академія "

Складна культурно-релігійна ситуація, що склалася на українських землях в кінці XVI ст. була пов'язана із активними західноєвропейськими впливами. Зокрема вони чітко проявилися в таких напрямках як поширення протестантизму та католицтва на Русі та активізація культурно-освітніх процесів на Україні. Якщо негативність першого проявлялась в тому, що українська церква постійно потерпала від нападків католиків та протестантів, то другий момент носив дещо позитивний характер в тому, що вимагав негай-

но підняти на вищий щабель-рівень культури та освіти, які б сприяли зміцненню православної віри та церкви, а також надали для православного духовенства можливість боронити свою віру Словом Божим. Останнє відігравало колосальне значення, оскільки відсутність повної Біблії з добрими текстами, була причиною неспроможності православного духовенства підкріпити своє віровчення прикладами з Біблії. Хоча Біблія була перекладена повністю, зазвичай вживали тільки окремі її книги. Популярні рукописні книги здебільшого були не однакової якості, часто з помилками, на які зверталась увага в релігійній полеміці. Отже існувала нагальна потреба повної та, що не менш важливо, авторитетної Біблії.

Видатний український письменник-полеміст, педагог і учений Герасим Смотрицький одним із перших включився в антикатолицьку та антипротестантську боротьбу. Будучи представником тогочасної української інтелектуальної еліти він відстоював, насамперед, православну віру, належність до православної церкви, а також щиро вболівав за її долю, про що свідчать його слова: "Чи хтось не відчує серцем своїм і не заплаче, дивлячись на розорення Церкви Христової і плюндрування слави її, і як хижі вовки розкрадають і розлякують стадо овець Христових? Бо різні супостати і різні лукавства навколо нас" [5; 201]. Взагалі, православна конфесія була для української шляхти не лише справою сумління, а й тією політичною сферою, де реалізовувалися її станові права. Адже винятковою політичною прерогативою православної шляхти, причому освяченою давньою традицією, була участь шляхтичів в обранні церковних ієрархів. Без їхньої участі не могла обходитися жодна такого роду помітна подія. Приміром, в обранні на київську митрополію Сильвестра Косова у 1647 р. взяли участь 49 представників православного шляхетства. Руська політична орієнтація політичної самосвідомості української шляхти була важливим фактором суспільного життя в Україні кінця XVI - першої половини XVII ст. Цьому не завадили впливи польської політичної культури, а також відхід ряду шляхетських родів України від православної конфесії [4;54].

Паралельно з цим, вирішення проблем культури та освіти в Україні взяли на досить впливові інтелектуальні осередки, а точніше - культурно-освітні центри. Вони, здебільшого, формувалися при дворах великих магнатів того часу, які мали можливість матеріально забезпечити різноманітні коштовні починання в галузі науки та освіти. Так князь К.-В. Острозький, будучи одним з найзаможніших українських магнатів, зібрав до Острога вчених і зорганізував в тут академію, друкарню та літературно-науковий гурток. Відповідної ваги осередкові надавало те, що на зламі XVI - XVII ст. князівський двір в м. Острозі ставав одним із центрів політичного життя в Україні.

Пожвавлення суспільно-політичного руху в другій половині XVI ст. супроводилося не тільки активізацією літературної творчості українською мовою, а й посиленням уваги до церковнослов'янської мови, виявом чого було впровадження її у школах вищого рівня, створення граматичних праць та словників. Культивування церковнослов'янської мови в Острозі було пов'язане з діяльністю академії. Надаючи великого значення церковнослов'янській мові як мові літургії, теології та "вищих шарів" культури, острозькі книжники одночасно стали на шляхах паралельного вживання "простої" мови як засобу освіти, публіцистики, поточної літературної творчості. 1578 року була написана і незабаром видана книга "Ключ царства небесного", автором якої був Герасим Смотрицький. Прийнято вважати, що до 1576 р. Г. Смотрицький працював міським писарем чи підстаростою у Кам'янці-Подільському, де мав голосну славу вченого [2]. На запрошення князя В.-К. Острозького він приїхавши до Острога, де став викладачем і першим ректором Острозької Академії. Крім того, Герасим Данилович бере активну участь у діяльності Острозької друкарні, стає одним з керівників літературно-наукового гуртка і одним з головних редакторів тексту Острозької Біблії, працює з Іваном Федоровим (Федоровичем) над іншими острозькими виданнями, зокрема Букварем 1578 р. [3; 45].

Взагалі, варто зазначити, що такі політичні представники українського суспільства як Герасим та Мелетій Смотрицькі, Петро Могила і інші не сприймали пасивно ті політичні новації які продукувалися представниками польської верхівки суспільства. Вони активно реагували на них відповідно до своїх рангів та системи культурно-історичних

традицій Одним з видів такого реагування стала поява і розвиток полемічної літератури. Вона відіграла велику роль в осмисленні руського народу як політичного і культурного феномену. Це стосується й творчої спадщини Герасима Смотрицького. Він вважав, що самобутність руського народу проявляється в дотриманні православної віри та відданості православній церкві, і для збереження цієї традиції необхідно вести активну боротьбу з іновірцями, зокрема через літературну полеміку. До книги "Ключ царства небесного", крім однойменного твору, входив памфлет "Календар римський новий" і дві передмови - до князя Олександра Острозького і до руських народів [1; 707]. Символічна змістовність образу "Ключа царства небесного" трималася на відомому євангельському сюжеті ("Я дам тобі ключі.Царства Небесного, і що ти на землі зв'яжеш, те буде зв'язане і на небі, і те, що ти на землі розв'яжеш, те буде розв'язане й на небі" (Мт. 16 і 19).

Ці твори мали політично забарвлений зміст і відкрили широкий потік друкованих полемічних творів. "Ключ царства небесного" написаний сильно і жваво, він був спрямований проти календарної реформи, полемізував із брошурою Бенедикта Гербеста "Виклад віри римської церкви" (1586). На коротку апологетичну історію католицизму Г.Смотрицький відповів коротко викривальною історією папства, спираючись на протестантську тезу про папу-антихриста, чия влада є перед пеклом, у той час як ключ царства небесного знаходиться у руках людей статечної грецької православної віри [1; 512]. На календарну реформу Герасим Данилович поглянув не з догматичної, а з буденної точки зору, соковито змальовуючи "великий і дивний" розрух що станеться від неї у побуті. При цьому автор називає і винних: "А то все справа тих новоіменних законників, котрим уприкрилося звати християни, прозвалися єзусіяни, чи єзуїтани... робити чого потрібного не хотять, так они старооe поруть, да поять пошивають" [5; 235].

Також тут чітко можна прослідкувати як Г.Смотрицький відстоює інтереси руського народу, що відіграють для нього чи найважливіше значення. Трактуючи календарну реформу як насильство над людиною й природою, він дає виразні малюнки соціальної дійсності: "З цієї поправки, як бачимо, правди мало, що на добро дається, тільки великий і дивний розрух стався по всьому праведному світі. Не тільки у законних діяннях церкви, але й у справах світських, і велике непорозуміння і ненависть між людьми з тієї поправки розпочалось, тягнучи за собою багато труднощів і втрат невинних непотрібних"]^; 228]. Наукові, астрономічні й богословські аспекти календарної реформи взагалі не бралися до уваги. Автор апелює до релігійної свідомості пересічного православного українця, якому демонструється універсальний характер міжконфесійних змагань, здатних зрушити фундаментальні основи узвичаєного ритму життя. А відтак для підсилення своїх думок для мовного інструментарію широко застосовується говіркова лексика, навіть просторіччя, гумористичні тропи, фольклорна топіка, моделюється змагання двох культур. Цікаво й те, що Г.Смотрицький вболіває не тільки за ті незручності які в результаті реформи з'являться для руських інтелектуалів, до яких він сам і належав, але й переймається станом людини праці: "Панське свято пройде, радий би бідний своє убозтво роботою перемогти, та боїться пана, мусить лишити, а часом за тими бідами не тільки нового пайового свята не пам'ятає, але й своє старе забуває" [3; 52].

Ще одним визначним моментом в культурному і політичному житті, до якого Г.Смотрицький мав неабияке відношення, було видання повного тексту Біблії в Острозі. У ході підготовки до її видання сформувався науковий гурток, представники якого збирали різноманітні канонічні тексти, порівнювали їх і здійснювали редакторську роботу. На чолі цього гуртка стояв Г.Смотрицький. Острозьку Біблію часто називали "руською", або "словенською", хоч її тексти на церковнослов'янській мові. Як сам текст Острозької Біблії, так і її літературні додатки мали значний резонанс у східнослов'янських літературах. Острозьке видання Біблії було передруковано в Москві 1663 року і служило основою для багатьох наступних перевидань.

Окрім канонічних тестів, Острозька Біблія мала дві прозові передмови та два 60-рядкові вірші Щодо першої передмови, то вона подавалася від імені князя В.-К.Острозького. Друга передмова і вірші були підписані Г.Смотрицьким. Проте стилістичний аналіз першої передмови дає підстави стверджувати, що він теж був її автором [2].

У другій передмові “До народов руських. Герасим Данилович зосереджує свою увагу на посиленні негативних католицьких впливів серед православних, оскільки для нього руський народ це перш за все народ православний, то ця проблема аналізується автором: “Вчителі костелу римського... з великою пильністю та потужним старанням підходять до тебе, народе руський,...виносячи зверхність папи римського і він нього встановлені закони і віру також, а ваших патріархів грецьких, і їх державну віру і закон....явно топчуть ногами і закликають до єдності” [5; 215].

Авторитетне острозьке видання Біблії давало можливість для православного духовенства ефективно вести дискусії із іновірцями та сприяло самовираженню руського народу в міжконфесійних та культурних стосунках того часу.

Г.Смотрицький був представником української інтелігенції, що тільки починала зароджуватися. Він залишив помітний слід в історії української культури, освіти та державотворення. Найвищої оцінки заслуговує його діяльність як першого ректора Острозької слов’яно-греко-латинської академії, редактора текстів Острозької Біблії, зачинателя полемічної літератури та оборонця православної віри, культури й самобутності українського народу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Історія Культури України в п’яти томах. Том 2. Українська культура XIII -першої половини XVII століть / за ред. В.С. Александровича і ін., Київ: Наукова думка, 2001
2. Мицько І.З. Острозька слов’яно-греко-латинська академія (1576-1636)/ Відп. Ред. Я.Д. Ісаєвич; АН УРСР. Ін-т суспільних наук. - К.: Наук, думка, 1990. - 192 с.
3. Острозькі просвітники XVI - XX ст. - Осторг, 2000
4. Сас М. П. Політична культура українського суспільства (кінець XVI - перша половина XVII ст.) — К.: “Либідь”, 1998.
5. Українська література XIV - XVI ст.. Апокрифи. Агіографія. Паломн. твори. Історіограф, твори. Полем, твори. Переклад. Повісті. Поет, твори. - К.: Наукова думка, 1988. - 600с.

ПОЕЗІЯ ЛЕСІ УКРАЇНКИ У КАМЕРНО-ВОКАЛЬНІЙ МУЗИЦІ УКРАЇНСЬКИХ КОМПОЗИТОРІВ

Ярмак Т.М.,
доцент кафедри гри
на музичних інструментах

Рівненський державний гуманітарний університет

Українська камерно-вокальна музика становить цікавий об’єкт дослідження не лише у пізнавальному, історико-естетичному плані, а й у світлі теорії синтезу поезії та музики.

Камерно-вокальна музика ніколи не розвивалася автономно. їй притаманний органічний зв’язок з поезією, з фольклором. Проблема взаємозв’язків музики і слова здавна цікавить практиків і теоретиків мистецтв, постійно перебуває у стані розробки. Однак і досі не створено узагальнюючої теорії з цьсго питання, не вироблено універсального методу аналізу камерно-вокальної музики як мистецтва двоскладового.

На конференціях і симпозіумах, присвячених поезії та музиці, дедалі частіше висловлюються думки про необхідність комплексного вивчення їх взаємовідносин. Ця галузь справедливо вважається недостатньо розробленою в сучасній науці і висувається в ряд першочергових наукових проблем. Про це, зокрема, йшлося на колоквіумі “Музика і слово”, що відбувся у дні міжнародного фестивалю “Вокальна музика” у Брно (1969).

Питанню зв’язків слова і наспіву у фольклорі був присвячений всесоюзний симпозіум, організований з ініціативи Наукової ради з фольклору Відділу літератури і мови АН СРСР та Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М.Т.Рильського АН УРСР. На симпозіумі були порушені проблеми семантико-функціональної єдності тексту і мелодії', міжжанрового зв’язку мелосу, образно-смислової взаємозумовленості словесного і музичного компонентів. [6,15]